

OSMANLI'DAN GÜNÜMÜZE YABANCI DİL ÖĞRETİMİ SÜRECİ

İsmail ÇAKIR*

Özet: Ülkemizde yabancı dilin ve yabancı dil öğretiminin geçirdiği süreç hakkında bilgi vermek amacıyla hazırlanmış olan bu çalışma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Osmanlı Dönemi'nde, ikinci bölümde ise Cumhuriyet Dönemi'nde yabancı dil alanında izlenen politikalar ve bu doğrultuda yapılan çalışmalara değinilmekte ve günümüzde yabancı dil öğretiminin hangi aşamada olduğu vurgulanmaktadır. Sonuç olarak ta bu çalışmada yabancı dilin daha etkili öğretilmesi konusunda neler yapılabileceği konusunda bazı önerilerde bulunmak amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yabancı dil, yabancı dil öğretimi, Osmanlı Devleti, Türkiye Cumhuriyeti, eğitim

THE PROCESS OF THE FOREIGN LANGUAGE TEACHING FORM OTTOMANS TO PRESENT

Summary: The aim of this study is to present the process that foreign language teaching has developed from the establishment of the Ottoman Empire up to now. Therefore, this issue has been handled in two parts. In the first part, the whole period of the Ottoman State will be scrutinized in terms of foreign language and its teaching. The second part of this study involves the necessary information about the history of foreign language teaching from 1923 up to now. Finally, some suggestions on teaching and learning a foreign language effectively will be given.

Key words: Foreign language, teaching foreign language, Ottoman State, Republic of Turkey, education.

* Dr. Kırıkkale Üniversitesi, Dış İlişkiler ve AB Koordinasyon Bir. Bşk. (el-mek: ismcakir@yahoo.com)

Giriş

Düşünce, duygu ve isteklerin, bir toplumda ses ve anlam yönünden ortak olan öğeler ve kurallardan yararlanarak başkalarına aktarılmasını sağlayan çok yönlü, çok gelişmiş bir sistem olan dil (Aksan,1977) insanlar arasındaki en önemli bir iletişim aracıdır. Ana dil ve yabancı dil olarak temelde iki gruba ayırabileceğimiz bu dillerden yabancı dilin öğrenimi ve öğretimi toplumsal yaşam gündemimizin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de yabancı dil bilmenin ve öğrenmenin öneminin toplumsal ve kültürel değişimler ve teknik ilerlemeler karşısında giderek daha büyük önem kazandığı gerçeğini hiç kimse inkar edemez. Globalleşen ve gün geçtikçe küçülen dünyamızda insanlar arası iletişimin ortak aracı olan dilin yaklaşık 195 ülkede farklı bir şekilde kullanıldığı bilinmektedir. Her dilin öğrenilmesi olanaklı olmadığına göre ortak bir dilin benimsenmesi ve öğrenilmesi kaçınılmaz hale gelmektedir. Bu ortak dilin belirlenmesindeki ekonomik, siyasi ve coğrafi gerekçeleri bir tarafa atarak şu anda en çok kullanılan ve kabul gören dillerden birini veya bir kaçını öğrenmenin ne kadar önemli olduğu konusunda çok fazla şey söylemek gereksizdir ve gerek öğrenciler gerekse veliler bu konunun bilincindedir. Ülkemizde bu konuda örgün ve yaygın eğitim kurumlarında öğretilen ve en çok talep edilen yabancı diller sırasıyla %85 İngilizce %7-8 Almanca, %4-5 Fransızca, Tarih ve Türk Dili bölümleri ile fakültelerinde Arapça, Farsça, Osmanlıca gelmektedir. Çok az sayıda da olsa İtalyanca, Rusça, Japonca ve eski diller öğretilmektedir (Doğan,1996:11-14).

Özellikle 1997-1998 öğretim yılından itibaren ilköğretimde İngilizce'nin zorunlu yabancı dil olarak öğretiminin 4. sınıflara kadar indirilip 11.sınıfa kadar devam ettiğini ve kendisini eğitimde daha fazla hissettirdiğini görmekteyiz. Yalnızca eğitim sürecinde değil sonrasında da öğrenilmesinin bir zorunluluk haline geldiği yabancı dilin önemi tarih boyunca sürmüştür. Ülkemizde yabancı dil öğretiminin tarihçesine baktığımızda Osmanlı'nın ilk yıllarından itibaren farklı seviyede ve ortamlarda günümüze kadar artarak gerek siyasette gerekse eğitimde yer aldığını görmekteyiz. Yabancı dil öğrenmenin ve öğretmenin neden bu kadar önem kazandığını anlayabilmek için şu ana kadar geçen sürede ne gibi çalışmalar yapıldığını incelemek gerekmektedir. Bunun için Osmanlı Dönemi ve Cumhuriyet Dönemi'ndeki yabancı dil öğretimi alanında yapılan çalışmaların konunun açıklığa kavuşması için irdelenmesinde fayda vardır.

I. Osmanlı Döneminde Yabancı Dil Öğretimi

Osmanlı İmparatorluğu döneminde yabancı dil öğretimi ve öğrenimi konusunda siyasi nedenlerle özellikle ilk yıllarda çok ciddi çalışmaların yapılmadığı görülmektedir. Bunun temel nedeninin gayr-i Müslimlerin dilinin öğrenilmesinin uygun olmayacağı görüşünün din bilginlerince öne sürülmesi olabilir. Ancak İstanbul'un fethiyle başlayan ve genişleme devriyle devam eden uluslar arası ilişkilerde özellikle batı ülkeleriyle yapılan ticari ve siyasi temaslarda ilgili ülkelerin dillerinin bilinmesinin ne kadar önemli olduğu anlaşılmış ve devlet kadrolarında büyük bir eksiklik olduğu fark edilmiştir. Bu açığı kapatmak için bir takım çalışmalar yapılmıştır. Bu süreç Cumhuriyet dönemine kadar artarak devam etmiş gerçek anlamda ciddi çalışmaların ise Cumhuriyet sonrasında başladığı ve günümüze kadar devam ettiği görülmektedir.

a. Osmanlı'nın ilk Yıllarında Yabancı Dil

Osmanlı Devleti 1299 yılında kurulduğunda batısında Yunanca, Latince ve İtalyanca'nın konuşulduğu Hristiyan ülkeleri doğusunda ise Farsça ve Arapça'nın hakim olduğu Müslüman devletleri vardı. Dolayısıyla bulunduğu coğrafi konum itibarıyla çok taraflı ilişkiler içerisinde olması zorunlu hale gelmişti. Ortak kültür ve din nedeniyle Arapça ve Farsça medreselerde öğretildiğinden doğudaki komşular ile olan ilişkilerde sorun yoktu. Bizans ile olan ilişkilerde işlerin iletişim yönünden o kadar da kolay olmadığı görülmekteydi. Farsça ve Arapça dışında kalan batı dillerinin öğretilmesi ve öğrenilmesine gayr-i Müslimlerin kullanmalarından dolayı izin verilmemekteydi. Bu yüzden batıdaki komşularla olan ilişkilerde dil bilen olmadığı için sorunlar çıkmaktaydı. İlk yıllarda Osmanlı Devletinin genişlemesinin Bizans toprakları ve Balkanlar üzerinde yoğunlaşmasıyla bu ülkelerde konuşulan dillerin öğrenilmesi daha da zorunlu hale gelmişti. Bu amaçla gayr-i Müslimlerden veya Müslüman olmuş kişiler arasından yönetime bağlılığı kanıtlanmış olanlardan faydalanılmaktaydı (Koloğlu, 1999:127). Özellikle Rum asıllı vatandaşlar tercümanlık konusunda İstanbul'un fethiyle daha çok kullanılmaya başlanmıştı. Daha sonraları İmparatorluğun giderek güçlenmesi ve genişlemesiyle -özellikle 16. Yüzyılda- birçok Macar, İtalyan, Polonyalı ve Alman asıllı sonradan Müslüman olmuş tercümanların devlet hizmetinde bu amaç doğrultusunda çalıştığı görülmektedir. Öte yandan Avrupa'da Türkçe'ye ve doğu dillerine olan ilgi artmış ve bu dillerde çalışmalar yapılmaya başlamıştır.

b. Osmanlı Siyasetinde Yabancı Dil

Yabancı dilin öneminin Osmanlı siyasetinde kendini hissettirdiği anlar yabancı elçilerin görüşmeleri ve yabancı devletlerle yapılan anlaşmalar sırasında olmuştur. 1789 yılında III. Selim tahta çıkana kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun yabancı devletlerle olan diplomatik ilişkileri tek taraflıydı. İstanbul'un fethiyle yabancı devletler İstanbul'da daimi elçilik bulundururken Osmanlı Devleti'nin özel durumlar dışında (tahta çıkma, ölüm, doğum, savaş ilanı, barış yapılması) Avrupa ülkelerine elçi göndermek veya daimi elçi bulundurmak gibi bir politikası yoktu. Bu ülkelerdeki önemli gelişmeleri ise buralarla ticaret yapan tüccarlar veya ilgili ülkelerin İstanbul'daki elçiliklerinde çalışan tercümanlar kanalıyla öğreniyordu. Bu durum Avrupa'da toprak kaybının ve gerilemenin başladığı 18. Yüzyıla kadar devam etti. Artık buralarda daimi elçi bulundurmak zorunlu hale gelmişti.

Avrupa ülkelerinde elçilerin görev yapmaya başlaması ve bu elçilerin dil bilmemesinden dolayı yabancı dil sorunu da ortaya çıkmıştı. Daha önce Fransa'da bulunup dil öğrenmiş olan ve Fransa'da elçi olarak görev yapan (1742) *Çelebizade Mehmed Said Efendi* dışında dil bilen elçi yoktu. Elçiliklerde görevlendirilen Rum tercümanlar sayesinde yabancı dil sorunu giderilmeye çalışılıyordu. Belli bir süre devam eden bu uygulamaya Rum tercümanların görüşmelerdeki kasıtlı yaptıkları yanlış tercümelerle devleti zor duruma sokmaya başlamalarından sonra son verildi. Devlet kadrolarında ve özellikle de diplomaside yabancı dil bilen güvenilir elemanların yokluğu artık iyice gün yüzüne çıkmıştı(Kuran, 1999:55).

c. Osmanlı'da Yabancı Dilin Eğitimdeki Yeri

Ordu ve eğitimde modernleşmenin ve reformların başladığı 18. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren Avrupai manada askeri okullar açılmış ve bu okullarda yabancı öğretmenler görev yapmaya başlamıştır. Batı dillerinden ilk olarak o dönemin diploması dili olarak kabul edilen Fransızca'nın bu okullarda öğretildiği görülmektedir. Devletin tercüme işleri saraya bağlı "*Tercüme Odası*"nda, dil öğretimi ile ilgili çalışmaları da "*Lisan Odası*"nda yapılmaktaydı. Buralarda görev alanların tamamı yerli Müslüman halktan kişilerdi (Kuran,199). Devletin dil bilen elemanları artık yetişmeye başlamıştı. Bununla yetinmeyip daha iyi dil öğrenilmesi ve Avrupa'yı tanıyabilmek için yetenekli gençler Fransa'ya eğitime gönderilmiştir.

Tanzimat'a kadar Medreselerde yabancı dil olarak Arapça, Enderunlarda da Arapça yanında Fransızca okutuluyordu. Tanzimat'tan sonra Fransızca'nın ilk defa okul programlarına ordu okulla-

rında (1773, *Mühendishane-i Bahr-i Hümayun*), 1827 ve 1839'da tıp öğretiminde (*Tıphane-i Amire* ve *Cerrahhane-i Ma'müre* ve *Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şahane*) yer aldığı görülmektedir. 1863'te ise Fransızca'nın *Mekteb-i Mülkiye*'nin ders programlarına girdiğini görmekteyiz. Özellikle II. Mahmut Osmanlı İmparatorluğu'nda yabancı dil öğretiminin gelişmesine çok önem vermiş ve tıp öğretiminin yabancı dille yapılmasında ısrar etmiştir. Bu durum kendisine doğrultulan eleştiriler oklarının artmasına yol açmıştı.

Batılılaşma hareketinin başlangıcı olarak kabul edilen Tanzimat döneminde yabancı dil öğretiminin ortaöğretim olarak adlandırabileceğimiz eğitim kurumlarında yer alması ise Sultanilerin açılmasıyla başlamıştır. Günümüzün liseleri olarak kabul edilen bu okullardan ilki 1868'de *Galatasaray Sultanisi* adıyla eğitime başlamıştır. Türkiye'de yabancı dil öğretiminin ilk yapıldığı devlet okulu olma özelliğini taşıyan bu okulda Fransız kültürü ve Fransa'nın etkisiyle eğitim dili Fransızca olmuştur. Galatasaray Sultanisinden başka orta öğretim bulunmayan ülkede İdadi ve Sultani adıyla 1869'dan sonra yeni orta öğretim kurumları açıldı ve bu okullarda ders programlarında yabancı dil derslerine de yer verildi. 1908'den sonra da Fransızca zorunlu yabancı dil ancak bunun dışında İngilizce ve Almanca'nın isteğe bağlı öğretilmesi uygun görülmüştür.

Ülkemizde yabancıların açtığı ilk özel yabancı okul 1863'te Amerikalı misyonerler tarafından açılan Robert Kolejidir (Demirel, 1999:18). Amerikan kültürünü yaymak için açılan ve Abdülhamit'in Türklerin okumasına izin vermediği bu okulda eğitim dili İngilizce idi. Daha sonraları Fransız, İngiliz, Amerikan, Alman ve İtalyan okullarının açıldığını ve bu okulların kendi dillerinde eğitim yaptıklarını ancak daha sonraları Maarif Nazırı Saffet Paşa tarafından hazırlanan *Nizamname* ile devletin denetimi ve gözetimi altına girdikleri görülmektedir. Türkler tarafından açılan ve Fransızca öğretimine büyük önem veren ilk Türk özel lisesi ise 1873'te açılan *Dariüşşafaka Lisesi* olmuştur.

Osmanlı Devletinin kuruluşundan Cumhuriyet'in ilanına kadar yabancı dil öğretimi konusunda birçok çalışma yapılmış ancak dil öğretimi alanında gerçek anlamda ciddi çalışmaların 18.yüzyılın ortalarında başlayıp 19.yüzyılda hız kazandığı görülmektedir. 20.yüzyılın başlarında Galatasaray Lisesi'nin açılması ve bunu takip eden diğer yabancı okulların ve Askeri okulların açılmasıyla yabancı dilin öğrenilmesi ve öğretilmesi önem kazanmaya başlamıştır. Önceleri diploması dili olması nedeniyle popüler olan Fransızca önemini yitirmeye başlamış yerini 2. Dünya Savaşı'ndan sonra dünyada ortaya çıkan bir takım siyasal ve ekonomik gelişmelere paralel olarak İngilizceye bi-

OSMANLI'DAN GÜNÜMÜZE YABANCI DİL ÖĞRETİMİ SÜRECİ

rakmıştır. Bu durum Cumhuriyet'in ilanından günümüze kadar hızla devam etmiştir.

I. Cumhuriyet Sonrası Yabancı Dil Öğretimi

Cumhuriyetin 1923 yılında ilanından günümüze kadar geçen dönemi içeren bu süre içerisinde yabancı dilin eğitim içerisindeki gelişimi oldukça hızlı olmuştur. 430 sayılı ve 3 Mart 1924 tarihli "*Tevhidi Tedrisat Kanunu*"nun çıkarılması ile ülkedeki eğitim faaliyetleri tek bir çatı altında birleştirilmiştir. Bu kanunla yabancı okullar denetim altına alınmaya başlanmış yeni okul açılmasına da izin verilmemişti. Tevhidi Tedrisat Kanunu ile Cumhuriyet öncesi eğitim kurumlarında ağırlıklı olarak öğretilmekte olan Arapça ve Farsça'nın yerini Batı dillerinden Almanca, Fransızca ve İngilizce almıştır. Farsça tamamen kaldırılıp, Arapça'ya da dini eğitim veren İmam-Hatip Liselerinin programlarında yer verilmiştir.

Ülkemizde ve dünyada bilimde ve teknolojiye hızlı gelişmelere paralel olarak yabancı dil öğrenmeye karşı olan aşırı talep gerek ailelerin gerekse gençlerin bu konuya daha fazla önem vermeleri ile yabancı dille öğretim yapan okulların sayısında önemli bir artış olmuştur. Ülkemizde özellikle 2.Dünya Savaşı'ndan sonra İngilizce'nin en çok tercih edilen dillerden olması bu dile olan talebi artırıyordu. İngilizce'nin bilim ve teknoloji dili olmaya başlaması, uluslararası ticarete kabul görmesi, ABD'nin süper güç olması, ülkemizin ABD ile olan yakın stratejik işbirliği, İngiltere'nin sömürgeleri sayesinde dillerini yayması gibi sebepler sayılabilir.

1956 yılına kadar bir kısım derslerin Fransızca olarak verildiği Galatasaray Lisesi yabancı dil ağırlıklı eğitimin yapıldığı tek devlet okulu olma özelliğini yitirecek deneme amacıyla yeni okullar açılacaktır. 1965 yılında "*Özel Eğitim Kanunu*"nu ile yabancı dille eğitim yapan okulların açılmasına izin verilmiştir. Yabancı dille öğretim yapan resmi liselerin sayısı 1975'de on iki iken bu sayı 1983'de 23'e çıkmıştır. Daha sonraki yıllarda Anadolu Liseleri, Fen Liseleri, Süper Liseler ve Özel Okulların açılmasıyla yabancı dille eğitim yapan veya yabancı dile eğitim programlarında daha çok yer veren okulların sayısı artarak devam etmiştir.

II.Günümüzde Yabancı Dil Öğretimi

Yabancı dil öğretiminin küçük yaşlarda yapılmasının daha verimli olacağı düşüncesinden hareketle 1997-1998 *Eğitim Reformu*'nun ardından yabancı dil dersleri ilköğretimin birinci kademesinde yer almış ve bu tarihten itibaren de 4. ve 5. sınıfların ders programla-

rında haftada 2 saat olarak yer almıştır. 6. 7. ve 8. sınıflarda ise bu süre haftada 4 saat olarak belirlenmiştir ve bu süre 11. sınıfa kadar devam etmektedir. Son yıllarda yapılan yeni düzenlemeyle de hazırlık programı olan liselerin hazırlık sınıfları kaldırılmış ve tüm liseler 4 yıla çıkarılmıştır. Buna göre de hazırlık sınıflarında bir yıl boyunca alınmakta olan yabancı dil dersleri 4 yıla yayılmış ve hazırlık sınıflarına son verilmiştir. Yabancı dil ağırlıklı eğitim veren liselerin hazırlık sınıflarının kaldırılması yabancı dil öğretimini ne derece etkilediği konusunda bazı tereddütlerin olması ve bunun sonuçlarının nasıl olacağı yakında daha iyi anlaşılabacaktır. İyi bir yabancı dil hazırlık eğitiminin yapılabilmesi için bir yıl boyunca haftada en az 20 ile 24 saat arasında bir eğitim programının olması gerektiği yabancı dil bilim adamlarınca önerilmektedir. Öte yandan yeni uygulamada bunun böyle olmadığı ve bu liselerde okuyan öğrencilerin hazırlık okuyan öğrencilere kıyasla daha az yabancı dil öğrendikleri görülmektedir.

Yükseköğretimde yabancı dil öğretimi ise farklılıklar göstermektedir. ODTÜ, Boğaziçi, Hacettepe gibi bazı devlet üniversiteleri ve diğer bazı devlet üniversitelerinin bazı fakülte ve bölümlerinde eğitim dili İngilizce'dir. Bunun için bu kurumlarda bir yıl yabancı dil hazırlık eğitimi verilmekte ve başarılı olanlar eğitimlerini İngilizce olarak ilgili bölümlerde devam ettirebilmektedirler. Özel üniversitelerde de yabancı dil öğretimi benzerlik göstermektedir. Devlet üniversitelerinde yabancı dil öğretimi ne yazık ki YÖK'ün belirlediği toplam en az 60 saat olma koşulunu yerine getirmenin ötesine geçememektedir.

Ülkemizde yabancı dil öğretimi sadece okullarda verilen eğitimle sınırlı değildir. Genç nüfusun çok olması, dil öğrenme ihtiyacının farklı nedenlerden dolayı (Genel ve özel amaca yönelik; ÜDS, KPDS, YDS vb. gibi) yüksek olması insanımızı farklı arayışlara itmektedir. Özellikle özel dershanelerin her türlü amaca yönelik kurslar düzenlemesi sayesinde yabancı dil öğrenme ve öğretme açığı kapatılmaya çalışılmaktadır. Ancak bu durum da ülkemizdeki yabancı dil öğretimini tartışmaya açan ve verilen eğitimin ne kadar yetersiz olduğu veya onca olanaklara rağmen tam anlamıyla verilemediğini göstermesi açısından göz ardı edilemeyecek kadar önemli bir konudur.

Sonuç

İlköğretimden yüksek öğretimin sonuna kadar ve hatta yüksek öğretim sonrası da güncelliğini koruyan yabancı dil öğrenme ihtiyacı ve isteği ülkemiz için yadsınamaz bir gerçektir. Bu gerçek Osmanlı İmparatorluğu'nun kurulmasından itibaren gerek devlet yönetiminde gerekse eğitimde Cumhuriyet'in ilanına kadar varlığını artarak hissettirmiştir. Cumhuriyet'in ilanından sonra da Tevhid_i Tedrisat Kanununun Türk ve yabancı okulları tek çatı altına alınmasıyla da daha sistemli bir yabancı dil öğretme politikası geliştirilmeye başlanmış ve günümüze kadar örgün ve yaygın eğitimde yerini korumuştur.

Yabancı dil öğrenme gereksinimi yüksek öğrenim sonrası da pek çok akademisyen ve genç için devam etmektedir. İlköğretim, ortaöğretim ve yüksek öğrenim boyunca öğrencilere öğretilen veya öğretilmeye çalışılan yabancı dil eğitiminin istenilen noktada olmadığını üzülerek görmekteyiz. Üniversite mezunu pek çok gencin onca eğitim sonunda kendini ifade edebilme konusunda bile yetersiz kaldığını bilmekteyiz. Harcanan onca emek, zaman, ve paranın boşa gittiği ve bu konuda ciddi bir yabancı dil öğretimi politikası izlenmediği düşünülmektedir.

Okullarda verilen yabancı dil öğretiminden istenilen sonuçları elde edebilmek için şu konuların dikkate alınması gerekmektedir. Öncelikle yabancı dil öğretmenlerinin alanlarında yeterince donanımlı olmaları gerekmektedir. Öğretmenlerin kendilerini geliştirmelerine ve ilgili yabancı dilin konuşulduğu ortamların sağlanmasına özen gösterilmeli ve öğretmenler bu konularda ilgili okul idareleri tarafından teşvik edilmelidir. Önümüzdeki yıllarda çok sayıda yabancı dil öğretmeninin Milli Eğitim Bakanlığı tarafından o dilin konuşulduğu ülkeye gönderileceği ve belli bir süre kalıp kendilerini geliştirmelerine yardımcı olunacağını önemli bir adım olarak görebiliriz.

Özellikle Avrupa Birliği Eğitim ve Kültür projelerinden öğretmenlerin faydalanmaları sağlanmalıdır. Ulusal Ajans tarafından koordine edilen Comenius projelerinin hazırlanması konusunda yabancı dil öğretmenlerine çok iş düşmektedir. Hazırlanan projeler sayesinde öğrencilerin ve öğretmenlerin yurt dışına gitmeleri, ilgili ülkelerde benzer okullardaki yabancı dil öğretimi konusunda bilgi ve tecrübe kazanmaları ve öğrencilerin öğrendikleri belli seviyedeki yabancı dil bilgilerini kullanmaları daha olanaklı olacaktır. Aynı şekilde üniversite öğrencilerinin ve öğretim üyelerinin de Erasmus programları ile benzer deneyimleri yaşamaları mümkündür.

Öğretmen ve ders araç gereçleri dışında dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta da öğrencilerin ilgi ve motivasyonlarının yabancı

dil öğrenmeye karşı arttırılmasıdır. Ailelerin bu konuda bilinçli olmalarının yeterli olmadığı öğrencilerin de istekli olmaları gerektiği yabancı dil öğretimi açısından dikkatle üzerinde durulması gereken bir konudur. Bu konuda öğrencilere yabancı dilin önemi ve onlara geleceklerinde kazandıracakları ilgili öğretmenler ve veliler tarafından anlatılmalı ve takip edilen yabancı dil programlarında başarılı olmaları teşvik edilmelidir. Kısaca gerek ilköğretimde gerek yüksek öğretimde yabancı dil öğretimi bakımından birçok sorunumuzun olduğu ve yabancı dil öğretimi bakımından Avrupa ülkelerinin çok gerisinde olduğumuz açıktır. Bu konuda eğitim konusunda karar vericilere ve uygulama konumunda olanlara çok görev düşmektedir. Umarız bu konuda daha verimli sonuçlara ulaşmak için ilgililerin daha özen göstermeleri uzun sürmez.

Kaynaklar

- Aksan, Doğan. 1977. *Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim I*. Ankara: TDK Yayınları, s. 55.
- Başkan, Özcan. 2006. *Yabancı Dil Öğretim İlkeler ve Çözümler*. İstanbul, Multilingual
- Demircan, Ömer. 1988. *Dünden Bugüne Türkiye’de Yabancı Dil*. İstanbul, Remzi Kitabevi
- _____. 2005. *Yabancı Dil Öğretim Yöntemleri*. İstanbul, Der Yayınları.
- Demirel, Özcan, 1999. *İlköğretim Okullarında Yabancı Dil Öğretimi*. Ankara. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları
- Doğan, Mehmet. 1996. *Bilge Dergisi* Sayı 10, s 11-14, Hacettepe Üniversitesi Fen Fakültesi
- Koloğlu, Orhan. 2002. *Osmanlı’da Yabancı Dil Sorunu ve Galataray*. Tarih ve Toplum Dergisi, Sayı 222, Cilt 37, s. 6-14.
- _____. 1999. *Osmanlı Diplomasisinde Rumların Rolü ve Tanzimatla Birlikte Fransızcanın Yaygınlaşması Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç* 15-17 Ekim 1997 Sempozyuma Sunulan Tebliğler, Türk Tarih Kurumu, Ankara, s.127.
- Kuran, Ercüment. 1999. *1793-1811 Döneminde İlk Osmanlı Mukim Elçilerinin Diplomatik Faaliyetleri // Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç* Ankara, 15-17 Ekim 1997 Sempozyuma Sunulan Tebliğler, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1999. s. 55.
- Özbay, Fatih, *Türkiye’de Yabancı Dil Öğretiminin Tarihi Geçmişi ve Türkiye’nin Günümüzdeki Yabancı Dil Politikası*, <http://www.libertasmedia.nl/alan/projeler/yabancidil.htm/14/05/2008>